

Nepříčetnost způsobená návykovými látkami (role znalce)

MUDr. Jiří Švarc, Ph.D.

Psychiatrická nemocnice Bohnice, Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví

Souhrn:

V této přednášce demonstřuji znaleckou problematiku na tom, že orgány činné v tr. řízení zastavují tr. řízení pro nepříčetnost u činů spáchaných pod vlivem návykové látky. Domnívám se, že OČTŘ (pokud znají podstatu opilství) pravděpodobně zmatou samy sebe znaleckými posudky, když kladou znalcům nadbytečné otázky a nepoloží si bazální otázku: „Přivedl se obv. do tohoto stavu požitím nebo aplikací návykové látky?“ Doporučuji znalcům, aby toto uvedli, byť na to nebývají tázáni.

Existuje právní úsloví „lura novit curia“ („Soudy znají zákony“).

Tak tomu nevěřte...,“ pravil ministr Čermák, když mne jmenoval znalcem. „Znalec musí i zadavateli posudku připomenout právní předpisy týkající se jeho oboru...“

Přestože

- § 107 odst. 1 tr. řádu: „...znalci nepřísluší provádět hodnocení důkazů a řešit právní otázky.“
- § 121 o.s.ř.: „Není třeba dokazovat ... právní předpisy uveřejněné ve Sbírce zákonů ČR...“ tak podle § 116 tr. řádu
- odst. 1) Je-li třeba vyšetřit duševní stav obv., přibere se k tomu vždy znalec z oboru psychiatrie.
- odst. 3) Shledá-li znalec u obv. příznaky nasvědčující jeho nepříčetnosti nebo zmenšené příčetnosti, vysloví se zároveň o tom, zda je jeho pobyt na svobodě nebezpečný.

Proč by se tedy znalec nemohl vyslovit k tomu, zda se posuzovaný do nepříčetnosti nevedl návykovými látkami? V této přednášce to doporučuji!

Trestný čin opilství dle § 360 tr. zákoníku:

Odst. 1) Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepříčetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného, bude potrestán odnětím svobody na 3-10 let; dopustí-li se však činu jinak trestného, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším.

Odst. 2) Ustanovení odst. 1, jakož i § 26 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepříčetnosti v úmyslu spáchat tr. čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti spočívající v tom, že se přivedl do stavu nepříčetnosti.

Prostřednictvím této skutkové podstaty je možné postihnout pachatele i za konání, kterého se dopustil v nepříčetnosti.

Typické otázky v trestním řízení (resp. jejich podstata):

- Trpěl v době činu duševní poruchou, jakou?
- Jaké byly rozpoznávací a ovládací schopnosti v době činu (schopnost rozpoznat protiprávnost činu a ovládat se může být vymizelá v důsledku duševní poruchy dle § 26 tr. řádu)?
- Je obv. nebezpečný na svobodě (což je podmínka k uložení ochranného léčení s výjimkou léčení souvisejícího s návykovými látkami)?
- Potřebuje ochranné opatření, jaké?
- Je schopen chápat smysl trestního řízení?
- Další...

Jak je vidět, nebývá zde otázka, zda se posuzovaný do nepřičetnosti neuvedl návykovými látkami. Zato se OČTŘ začnou tázat na zavádějící pojmy jako např.:

- Byl schopen odolat prvnímu napití (doušku, aplikaci...)?
- Ví, jak na něj návykové látky působí?
- Došlo již k degeneraci osobnosti?
- Jednalo se o patickou opilost?

Pomocí takových otázek OČTŘ zmátne sama sebe a neužije § 360 tr. zákoníku. Ustanovení § 360 neříká, že opilství se dopustí ten, kdo je schopen odolat prvnímu napití nebo kdo ví, jak na něj látky působí...

Kazuistiky

V současné době mám v ochranném léčení ústavním nejméně 10 pacientů, kteří spáchali čin pod vlivem návykové látky a jejich trestní řízení bylo zataveno pro nepřičetnost.

- Pod vlivem „toxické psychózy“ se zmatený uživatel pervitinu vloupal do výlohy, kvalifikováno jako poškození cizí věci, OČTŘ nenapadlo, že „toxická psychóza“ je stav vyvolaný návykovou látkou.
- Pacient pod vlivem alkoholu (susp. i deliria) se dopustil nebezpečného vyhrožování – nikdo neřešil, že jde o stav, který si vyvolal alkoholem.

Zvláštní kapitolu tvoří posudky psychiatrů – sexuologů, kteří polovinu ztráty ovládacích schopností přisoudí intoxikaci alkoholem a druhou polovinu „patologické sexuální agresivitě“ (F65.8), což je diagnóza vytvořená českými sexuology a jde zpravidla o násilí na ženě pod vlivem návykové látky, prezentované jako projev sexuální deviace.

- Např. uživatel pervitinu na hl. nádraží se rozhodl vyloupit optiku, přitom brutálně znásilnil prodavačku, výsledek je ochranné léčení ústavní „sexuologické“.
- Uživatel alkoholu pod vlivem 4 promile obtěžoval ženu - výsledek je ochranné léčení
- Kauza Martin Z., nar. 1986,

Dne 20. 6. 2014 opil (přes 2,5 promile) a po vyzvání, aby v nádražní restauraci zaplatil účet, zaútočil nožem na personál restaurace. Kvalifikováno jako pokus těžkého ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1 TZ. Denně pije až 2 litry tvrdého alkoholu a při přijetí do léčebny mívá deliria. Znalec z odv. psychiatrie, spec. alkoholismus a jiné toxikomanie podal posudek dne

z 25.7.2014 pro policii (KRPA-254615/TČ-2014) uzavřel, že obv. měl vymizelé ovládací schopnosti pro těžkou opilost. Nezmínil, že tento stav si přivodil alkoholem (nikdo se na to neptal a zdá se to logické). Znalec navrhl ochranné léčení (OL) ústavní „psychiatrické“ („spáchal čin pod vlivem duševní poruchy, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný při nedodržení abstinence...“) PČR vyžadovala dodatek a ptala se, zda obv. ví, jak alkohol na něj působí a zda je schopen odříct si první doušek (namísto, aby si položili otázku nebo se znalec zeptali, zda si stav způsobil sám návykovou látkou). Znalec odpověděl, že obv. ví, jak na něj alkohol působí a není schopen ovládat se v počátku pití alkoholu a není tak schopen odříci si první doušek (odůvodnil to definicí závislosti). Obv. státní zastupitelství pro Prahu 5 zastavilo tr. stíhání (1 ZT 246/2014) a navrhlo uložit OL ústavní „psychiatrické“ a Obv. soud pro Prahu 5 (37 Nt 8028/2014) OL psychiatrické uložil dle § 99 odst. 1,4 tr. zákoníku. Městský soud v Praze odvolání Martina Z. zamítl (44 To 14/2015) a ztotožnil se s tím, že není pro nepřičetnost tr. odpovědný“.

Závěr

Přestože znalci nepřísluší provádět hodnocení důkazů a řešit právní otázky, tak je třeba někdy korigovat otázky zadavatele, popř. uvést i to, na co neptá, je-li to podstatné. Poukaz na platné právní předpisy není řešení právní problematiky. Doporučuji např., aby znalci i bez optání uváděli, že se pachatel přivedl do stavu snížené přičetnosti požitím nebo aplikací návykové látky.

Literatura

1. Švarc J. *Znalecké posuzování duševního stavu v trestním řízení*. Zdravotnictví a právo 2011; 15 (1): 17-23.
2. Švarc J. *Alkohol a drogy při řízení motorového vozidla a posouzení schopnosti je řídit*. Psychiatr. pro praxi 2014; 15(3): 97–101.